

YOLCU TAŞIMALARINDA VE TRAFİK KAZALARINDA SORUMLULUĞUN KALDIRILMASI VE HAFİFLETİLMESİ YASAĞI

ÇELİK AHMET ÇELİK

I- GENEL OLARAK

Taraflar yapacakları anlaşma ile açık veya örtülü olarak borçlunun sorumluluğunu daraltabilirler veya ilerde doğacak bir zarardan sorumlu olmayacağını kararlaştırabilirler. Buna “sorumluluk anlaşması” denilmektedir. Bu tür anlaşmalar, ekonomik yönden güçlü olanın güçsüze, üst durumundakinin ast durumundakine, işverenin işçiye, satıcının alıcıya, borç verenin borç alana tek yanlı olarak kendi yararına belirlediği koşulları kabul ettirmesi biçiminde gerçekleşmektedir.

Uygulamada sorumsuzluk kayıtları, en çok “genel işlem şartları” olarak adlandırılan önceden hazırlanmış basılı belgelerde görülmektedir. Ticaret, sanayi, bankacılık gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren özel kesim girişimcileri ile ticari nitelikli hizmet veren kamu kuruluşları, önceden tek yanlı olarak düzenlenmiş şartname, genel şartlar, sözleşme şartları gibi değişik biçimlerde adlandırılan “genel işlem şartları”nı ürün ve hizmet sattıkları, kredi verdikleri, işe aldıkları kişilerin önüne koymakta ve âdeta kabule zorlamaktadırlar. Örneklerle açıklarsak, taksitli satış koşullarına ilişkin belgeler, banka kredi sözleşmeleri, garanti belgeleri, sigorta poliçeleri ve sigorta şartları,¹ devre mülk ve devre tatil satış sözleşmeleri, ihale şartnameleri, işletme tüzükleri, yetkili satıcılık sözleşmeleri, taşıma sözleşmeleri, arkası yazılı yolcu biletleri gibi belgelere, tek yanlı olarak ve düzenleyen yararına hükümler konulduğu görülmektedir.²

Genel işlem şartları olarak adlandırılan bu tür belgelerin işlerlik kazanmasını isteyen kişiler, ya bu şartların içeriği hakkında bir tartışmaya ve pazarlığa girişilmesine izin vermezler ya da karşı taraf bu şartların içeriğini kontrol etmek, sık ve küçük puntolarla sayfalarca yazılmış sözleşme koşullarını baştan sona okumak sıkıntısına katlanmaz; okusa bile anlam ve önemini kavrayamaz. Dahası, küçücük bir yolcu biletinin arkasındaki sorumsuzluk kayıtlarının bile farkında değillerdir. Bakmazlar, okumazlar.³

İşte bu tür tek yanlı sözleşmeler karşısında, zayıf ve güçsüz kişileri korumak ve ilerde ortaya çıkacak haksızlıkları önlemek için yasalarla “sorumluluk anlaşmaları”nın hukuka aykırı hükümleri geçersiz kılınmıştır. Bu konuda Borçlar Yasası’ndaki genel hükümlerle yetinilmeyip, ayrıca bazı özel yasalara (daha çok tehlike sorumluluğu ilkesi gereği) kesin yasaklayıcı hükümler konulmuştur.

Borçlar Kanunu 99.maddesi 1.fıkrasında, hile ve ağır kusur halinde borçlunun sorumlu olmayacağına ilişkin önceden kararlaştırılan şartlar geçersiz sayılmıştır. Bu hüküm emredici nitelikte olduğundan, açılan bir davada yargıç, bu tür sorumsuzluk anlaşmasının geçersizliğini doğrudan dikkate almak durumundadır. Buna karşılık maddenin 2.fıkrasında hafif kusur halinde sorumsuzluk anlaşması büsbütün geçersiz sayılmamış; borçlunun sorumlu olmayacağı konusunda önceden bir anlaşma yapılması sırasında, alacaklı, borçlunun hizmetinde ise veya sorumluluk, hükümetçe bir ayrıcalık (imtiyaz) yoluyla verilen bir sanatın yapılmasından doğuyorsa, yargıca, anlaşmayı geçersiz kılabilme yetkisi tanınmıştır.

¹ Bu konuda, özellikle, Zorunlu Sorumluluk Sigortaları Genel Şartları üzerinde durulmalıdır.

² Genel İşlem Şartları hakkında ayrıntılı bilgiler için bakınız: Sermet Akman, Genel İşlem Şartları (Yargı, 1979/Mart, Sayı:35, Sayfa: 13-18) ve Nihat Yavuz, Genel İşlem Şartlarının Tanımı, Yorumu ve Denetlenmesi (Yargıtay Dergisi, 1999/Ekim, Cilt:25, Sayı:4, Sayfa: 570-603)

³ Tekinay Borçlar Hukuku, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop,1993, sf.154-166 ve 878-887 – M.Kemâl Oğuzman/M.Turgut Öz, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2000, sf.21-22 ve 347-349 -

Asıl konumuz olan yolcu taşıma işi, Bakanlıkça verilen bir “yetki belgesi” ile yapılabilmektedir. 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’nun 3.maddesinde taşımacı, “taşıma yetki belgesine sahip olan ve kendi nam ve hesabına taşımayı bir ücret karşılığı üstlenen gerçek ve tüzel kişi” olarak tanımlanmış; Yasa’nın 5.maddesinde taşıma işleri yapacak kişilere ilgili Bakanlıktan “yetki belgesi” alma zorunluğu getirilmiştir. Taşımacı, aynı zamanda motorlu araç işleten olarak da 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu hükümlerine uymak ve bu yasada öngörülen koşullar çerçevesinde faaliyet göstermek zorundadır.

Bu iki yasa hükümlerine göre taşımacı, resmi makamlarca verilen bir izin ve yetkiye dayanarak taşıma işini yapmaktadır. O halde, bir genel hüküm niteliğindeki Borçlar Kanunu 99.maddesi 1.fıkrasına göre “önceden, borçlunun (taşımacının) sorumluluktan kurtulacağı konusunda yaptığı her anlaşma” geçersiz olduğu gibi, 99.maddenin 2.fıkrasına göre de “borçlunun sorumlu olmayacağı konusunda önceden bir anlaşma yapılması sırasında alacaklı, borçlunun hizmetinde ise veya sorumluluk, hükümetçe bir ayrıcalık (imtiyaz) yoluyla verilen bir sanatın yapılmasından doğuyorsa, yargıç, bu anlaşmayı geçersiz sayabilir.”

Ancak taşıma işinin tehlikeleri ve özellikleri dikkate alınarak, sorumluluğun kaldırılması ve hafifletilmesi konusundaki anlaşmaları değerlendirme yetkisi yargıca bırakılmamış, bir başka deyişle BK. m.99/2. hükmü yeterli görülmemiş; taşıma işini düzenleyen yasalara kesin yasaklayıcı hükümler konulmuştur. Bunlar Türk Ticaret Kanunu’nun 765, 766, 1130/2. maddeleri; 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 111 ile 95 ve 100.maddeleri, 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu’nun 20.maddesi, Türk Sivil Havacılık Kanunu’nun 125.maddesidir.

Aşağıda “sorumluluğun kaldırılması veya hafifletilmesi yasağına” ilişkin yasalardaki hükümler ayrı ayrı ele alınacaktır.

II-YASALARDAKİ HÜKÜMLER

1- Türk Ticaret Kanunu’nun sözleşme yasağına ilişkin hükümleri

Yasa’nın 765. ve 766. maddelerinde, taşımacının sorumluluğunu önceden azaltan veya kaldıran anlaşmalar hükümsüz sayılarak sorumluluğun sınırlandırılması yasaklanmıştır. Söz konusu maddeler emredici nitelikte olduğundan, işletme tüzüklerine, genel şartnamelere, tarifelere, biletlerin arkasına veya bunlara benzer belgelere konulan bütün kayıt ve şartlar geçersizdir.

Özellikle yolcu biletlerinin arkasına veya başka bir yerine “bilet satan firmanın (terminal işletmecisinin) meydana gelecek herhangi bir kazadan sorumlu olmayacağına” veya taşımacının “kaybolan ya da hasarlanan eşyadan sorumlu tutulamayacağına” ilişkin kayıtlar TTK. 766.maddesine göre geçersizdir. Yasaya göre, yolcuya karşı ortaklaşa ve zincirleme sorumluluğu bulunan ve sorumsuzluk savunmaları geçersiz sayılacak kişiler, 2918 sayılı KTK.nun 85.maddesinde “motorlu aracın bir teşebbüsün ünvanı veya işletme adı altında veya bir teşebbüs tarafından kesilen biletle işletilmesi halinde, motorlu aracın işleteni ve bağlı olduğu teşebbüsün sahibi doğan zarardan ortaklaşa ve zincirleme sorumludurlar” biçiminde tanımlanmışlardır. Buna göre, taşıma faaliyetlerine doğrudan veya dolaylı katılan tüm gerçek ve tüzel kişiler, herhangi bir biçimde sorumsuzluk anlaşması yaparlarsa veya düzenledikleri belgelere “bazı durumlarda sorumlu olmayacaklarına” ilişkin kayıtlar koyarlarsa, bunlar TTK. 765 ve 766.maddelerine göre geçerli olmayacak, zarar gören yolcuya ve eşya sahibine karşı ileri sürülemeyecektir.

TTK. 763.maddesine göre “taşıma işini geçici olarak üstlenen kişiler” ile Yargıtay kararlarına ve TTK. 784.maddesine göre taşıma işlerini düzenleyen ve aracılık eden “ara

taşıyıcılar” ve TTK. 808.maddesindeki “taşıma işleri komisyoncuları” da doğrudan veya dolaylı “taşımacı” ve “işleten” sıfatıyla sorumlu olduklarından, tüm bu kişi ve firmalar ile bunların taşıma işlerinde görevlendirdikleri kişiler (terminal ve ambar görevlileri, bilet satıcıları, sürücüler ve yardımcıları) düzenledikleri belgelere sorumsuzluk kayıtları koyarlarsa, taşıma sırasında herhangi bir biçimde sorumlu olmayacaklarına ya da bazı durumlarda sorumlu olmayacaklarına ilişkin koşullar koyarlarsa, bütün bunlar 765 ve 766.maddelere göre geçerli olmayacaktır.

TTK.nun “sorumluluğun kaldırılmasına ve hafifletilmesine ilişkin şartların hükümsüzlüğü” başlıklı 766.maddesi şöyledir:

“Taşıma akdinde kanunun taşıyıcıya ve hususiyle faaliyetleri devletin iznine bağlı taşıma işletmelerine yüklediği mesuliyetlerin önceden hafifletilmesi veya kaldırılması neticesini doğuran bütün kayıt ve şartlar hükümsüzdür. Bu kayıt ve şartların işletme nizamnamelerine, umumi şartnamelere, tarifelere veya bunlara benzer diğer vesikalara konulmuş olması halinde de hüküm ayındır.”⁴

Yasa'nın 765.maddesinde de aynı yasaklayıcı ve emredici hüküm daha özel bir durum için konulmuş; 764.maddede “Denizde taşıma işleriyle demir ve havayollarıyla taşıma işlerine ve posta idaresine ilişkin özel hükümler saklıdır” denildikten sonra, 765'inci maddede:

“Taşıyıcı veya taşıma işleri komisyoncusu üzerine aldığı taşıma işini yukardaki maddede (764.maddede) yazılı hususi hükümlere tabi olan bir müesseseye (denizyolları, demiryolları, havayolları işletmelerinden birine) gördürmüş olduğu takdirde dahi, kanunun kendisine yüklediği mesuliyetin hafifletilmesini veya kaldırılmasını isteyemez.”⁵

TTK.765.maddesini şöyle de yorumlayabiliriz: Yolcu bileti satan firma (terminal) sahibi veya doğrudan doğruya yolcu veya eşya taşımacılığı yapan taşıma şirketi, taşıma işinin tamamını veya bir bölümünü 764.maddede yazılı kuruluşlara yada başka taşımacılara yaptırma bile, düzenlediği belgelere sorumsuzluk kayıtları koyamaz; koyarsa bu kayıtlar 765 ve 766.maddelere göre geçersiz olur.

Bu arada TTK 764. maddeyle ilgili şu uyarıda bulunalım: Her ne kadar madde metninde, “Demiryollarıyla taşıma işlerine ilişkin özel hükümlerin saklı olduğundan” söz edilmiş ise de, Demiryolları İdaresi Türk Ticaret Kanunu anlamında “ticari işletme” olduğundan ve taşıdığı yolculara ve eşya sahiplerine karşı “tedbirli bir tacir” gibi hareket etmekle yükümlü olduğundan, TTK 766.maddesine göre “Kanunun taşıyıcıya ve özellikle faaliyetleri Devletin iznine bağlı taşıma işletmelerine yüklediği mesuliyetlerin önceden hafifletilmesi veya kaldırılması sonucunu doğuran bütün kayıt ve şartlar”764.maddeye göre saklı tutulan “işletme nizamnamelerinde” dahi bulunsa hükümsüzdür.⁶

⁴ Türk Ticaret Kanunu Tasarısında 766.maddenin karşılığı 854.madde olup, küçük bir değişiklik ile “taşıma işleri yüklenicisi” deyimini eklenerek şu biçimi almıştır: “Kanunun, taşıyıcıya, taşıma işleri yüklenicisine ve faaliyetleri Devletin iznine bağlı taşıma işletmelerine yüklediği sorumlulukların önceden hafifletilmesi veya kaldırılması sonucunu doğuran tüm sözleşme hükümleri geçersizdir. Bu hükümlerin işletme tüzüklerine, genel işlem şartlarına, biletlere, tarifelere veya benzer diğer belgelere konulmuş olması halinde de hüküm ayındır” denilmiştir.

⁵ Tasarıda 765.maddenin karşılığı 853.madde olup, ondan önceki 764.maddenin karşılığı olan 852.maddenin yeni şeklinde demiryolu taşıması (bu konuda ayrı bir düzenleme bulunmadığı gerekçesiyle) çıkarıldıktan ve 852.madde “Denizde ve havada taşıma ile posta idaresine ilişkin özel hükümler saklıdır” biçimini aldıktan sonra, 853.madde: “Taşıyıcı ve taşıma işleri yüklenicisi, taşıma işini, 852'nci maddede öngörülen özel hükümlere tabi olan bir kuruluşa gördürdükleri takdirde de, Kanunun kendilerine yüklediği sorumluluğun hafifletilmesini veya kaldırılmasını isteyemezler; değişik tür araçlar ile taşıma hakkındaki dördüncü kısım hükümleri saklıdır” biçimini almıştır. Maddeye eklenen son cümle ile, Tasarının “Değişik tür araçlarla taşıma” ya ilişkin 902-905 maddeleri arasında uyum sağlamak istenmiştir.

⁶ Örnek: HGK.25.02.1976, E.1974/11-888, K. 263 (İKİD.1977, Sf.4887 - Yukardaki Dip Notta belirttiğimiz gibi 764.maddenin Tasarıdaki karşılığı olan 852.maddede “demiryolları” yer almamıştır.

2- Karayolları Trafik Kanunu'nun sözleşme yasağına ilişkin hükümleri

a) KTK. 111/1. maddesi

2918 sayılı KTK.nun 111.maddesi 1.fıkrasına göre: “Bu Kanunla öngörülen hukuki sorumluluğu kaldıran veya daraltan anlaşmalar geçersizdir.”

Trafik kazalarında üçüncü kişilere verilen zararlardan dolayı “önceden” sorumsuzluk anlaşması yapılamayacağına, başka bir deyişle, kazaya karışacak aracın işleteni ve sürücüsü ile yoldan geçen yaya önceden bilinip bir ön sözleşme yapılamayacağına göre, bu hüküm, özellikle motorlu araçlarla taşınan kişileri, yani “**yolcuları**” ekonomik açıdan daha güçlü olan **işletene (taşımacıya) karşı** korumak için konulmuştur. Yasa'nın 85.maddesi 1.fıkrasında “bilet”ten sözedilmesine ve 4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun 36.maddesinde, 2918 sayılı Yasa'ya yollamada bulunulmasına göre 111.madde, Türk Ticaret Kanunu'nun 766.maddesini tamamlayıcı ve güçlendirici bir nitelik taşımaktadır.

KTK. 111.maddesi 1.fıkrasının ayrıca, işletenin “**işveren**” olarak buyruğundaki kişileri de sorumsuzluk anlaşmaları karşısında koruyup kolladığını söyleyebiliriz. Bunlar sürücü ve yardımcıları ile işverenin taşıtlarıyla yolculuk yapan veya görevlerini yaparken işverenin taşıtlarından yararlanan kişilerdir. Bu gibi kişiler, eğer bir trafik kazası geçirirlerse, bu bir “**trafik-iş kazası**” olur. Bu gibi durumlarda işveren, işleten olarak KTK.111/1 ve TTK. 766. maddelerine göre sorumsuzluk anlaşması yapamayacağı gibi, işveren olarak da “iş sözleşmelerine” sorumluluğunu daraltan veya kaldıran hükümler koyarsa, bunlar geçersiz olur. Motorlu araç işletilmesinde görevlendirilen veya görevleri gereği yolculuk yapan kişiler trafik kazası geçirirlerse, işletenin aynı zamanda işveren olarak sorumluluğu “hakların yarışması” çerçevesinde değerlendirilir.

Hatır için taşınanların KTK.111/1.maddesinden yararlanamayacaklarına ilişkin görüşlere katılmıyoruz. Eğer bir motorlu araç işleteni veya sürücü, ücretsiz (hatır için) taşıdığı ileri sürdüğü kişiyle önceden bir sorumsuzluk anlaşması yapmışsa, aralarında mutlaka bir “çıkart ilişkisi” var demektir. Örneğin, bir iş gördürmek için eve veya işyerine götürülen kişiler (inşaat ustası, boya-badanacı, elektrik teknisyeni vb. ile ivedi evdeki hastaya götürülen doktor, hasta bakıcı, pansumancı) hatır için değil, kendilerinden yararlanılmak için taşınmış olurlar.⁷ Bu gibi kişilerle yazılı veya sözlü sorumsuzluk anlaşması yapıldığının eileri sürülmesi yaşamın olağan koşullarına aykırı düşer. Biz daha da ileri giderek diyoruz ki, aynı semtte işyeri olan komşusunu her gün veya ara sıra götürüp getiren araç sahibi dahi, hatır için taşıdığı kişiyle sorumsuzluk anlaşması yapmışsa, bu anlaşma, KTK.m.111/1'e göre geçersiz olur.

b) KTK. 95/1. maddesi

2918 sayılı Yasa'nın 91 ve sonraki maddelerinde yer alan Zorunlu Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortasını yapmakla yükümlü “**sigortacının sorumluluğu**” yönünden de ayrı bir düzenleme yapılarak, “Tazminatın azaltılması veya kaldırılması sonucunu doğuran haller” başlıklı 95.maddenin 1.fıkrasında: “Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller zarar görene karşı ileri sürülemez” denilmiştir.

Böylece, sigorta sözleşmelerine, sigortacının sorumluluğunu daraltan veya bazı durumlarda kaldıran tek yanlı koşullar konulması durumunda, bunların zarar gören üçüncü kişilere karşı ileri sürülmesi yasaklanmış; bununla yetinilmeyip, sigorta sözleşmelerine ilişkin

⁷ Bu konuda 19.HD.12.10.1993 gün 11883-6462 sayılı kararında “Hatır taşımacılığının söz konusu olabilmesi için taşıyanın bu taşıma nedeniyle ekonomik bir yarar elde etmemesi gerekir. İnşaatında çalıştırmak üzere götürdüğü ustayı ücretsiz olarak kendi aracıyla taşıyanın ekonomik yararı bulunduğu kuşkusuzdur” denilmiştir. - HGK 27.03.1996 gün 85-214 sayılı kararına göre de “Davalı şirket tarafından düzenlenen toplantıya görevli olarak çağrılan ve bu şirketçe gönderilen araca binen davacı, eğer görev nedeniyle taşınmışsa, davalı şirketin hatır taşımacılığı savunması kabul edilmemelidir.” – 4.HD. 11.11.2002 gün 7658-12716 sayılı kararında da “Davacı, içinde bulunduğu aracın malikinin isteği üzerine yeni alınan bu aracın denetimi için bulunmaktadır. Bu nedenle olayda hatır taşımacılığı yoktur. Mahkemece, hatır taşımacılığı kanıtlanamadığı halde, bu yönde indirim yapılmış olması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir” denilmiştir.

kanunlarda, yönetmeliklerde ve sigorta genel şartlarında yer alan tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya azaltılması sonucunu doğuran durumların dahi, zarar görenlerin haklarını etkilemeyeceği; bu tür kısıtlamaların sigortacı ile sigorta ettiren arasındaki ilişkide sözkonusu olacağı ve sigortacıyı zarar görenlere tazminat ödeme yükümlülüğünden kurtarmayacağı açıklanmıştır. Bu konu ilerde sorumluluk sigortaları bölümünde geniş biçimde ele alınacaktır.⁸

c) KTK. 100.maddesi

Sorumluluğun kaldırılması veya azaltılmasına ilişkin anlaşmaların geçersizliği, yalnız zorunlu sigortalarla sınırlı tutulmamış; Yasa'nın 100.maddesindeki "isteğe bağlı sorumluluk sigortaları" için de aynı yasak konulmuş ve "Bu Kanunun sorumluluğun kaldırılması veya tazminatın azaltılmasına ilişkin 95'inci maddesi, isteğe bağlı (ihtiyari) mali sorumluluk sigortasında da uygulanır" denilmiştir. Bu konuda dahi sigorta bölümünde ayrıntılı açıklamalar yapılacaktır.

3- Karayolu Taşıma Kanunu'nda sözleşme yasağına ilişkin düzenlemeler

a) Yasa'nın 20.maddesi

4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nun "taşımacının sorumluluğu" başlıklı 6.maddesinde ve "Taşımacının yükümlülüğü" başlıklı 7.maddesinde ve sonraki maddelerde doğrudan taşımacının sorumluluğunun kaldırılmasına veya azaltılmasına ilişkin bir hüküm bulunmayıp, bu konu yalnızca "Sorumluluk ve Sigorta" başlıklı bölümde yer almış ve "Tazminatın azaltılması veya kaldırılması sonucunu doğuran haller" üst başlıklı 20.maddede: "Sigorta sözleşmesinden veya sigorta sözleşmesine ilişkin kanun hükümlerinden doğan ve tazminat yükümlülüğünün kaldırılması veya miktarının azaltılması sonucunu doğuran haller hak sahiplerine karşı ileri sürülemez" denilmiştir.

Burada söz konusu olan sigorta sözleşmesi, 4925 sayılı Yasa ile yeni bir zorunlu sigorta türü olarak uygulamaya sokulan "Zorunlu Karayolu Taşımacılık Mali Sorumluluk Sigortası"dır.

b) Yasa'nın 36.maddesindeki başka yasalara göndermeler

4925 sayılı Karayolu Taşıma Kanunu'nda, sigortacının sorumluluğuna ilişkin 20.madde dışında, taşımacının sorumluluğunun kaldırılması veya azaltılması sonucunu doğuran anlaşmaların geçersizliğine ilişkin ayrı bir hüküm bulunmamakta ise de, Yasa'nın 36.maddesinde "Bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde, Türk Ticaret Kanunu, Karayolları Trafik Kanunu ve ilgili mevzuat hükümleri uygulanır" denilmesine göre, Türk Ticaret Kanunu'nun 765 ve 766.maddelerindeki ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 111'inci maddesi ile 95 ve 100.maddelerindeki sorumluluğun kaldırılması veya azaltılmasına ilişkin sözleşme yasakları 4925 sayılı Yasa'ya bağlı taşımalara da uygulanacaktır.

⁸ Zorunlu Sorumluluk Sigortalarında, sigortacı, işletenin ve taşımacının sorumluluğunu limite kadar üstlendiğine göre, Yasalarda taşımacı ve işleten hakkındaki "sorumluluğun kaldırılması veya hafifletilmesi yasağına" ilişkin hükümlerin aynen sigortacıya da uygulanması gerekir. Bu nedenle, Zorunlu Sorumluluk Sigortaları Genel Şartlarının da "sorumluluğu kaldırın veya daraltın" hükümler içermemesi gerekir. Bu konu üzerinde yeterince durulmadığı kanısındayız.

III-YARGITAY KARARLARINDAN ÖRNEKLER

Sorumluluğun kaldırılması veya hafifletilmesine ilişkin, önceden yapılan anlaşmaların veya belgelere konulan tek yanlı koşulların geçersizliği konusunda Yargıtay kararlarından örnekler aşağıdadır:

Bilet arkasındaki sorumluluğu daraltan kayıtlar geçersizdir.

TTK. 766.maddesi hükmüne aykırı olarak **bilet arkasına bileti satan müessesenin sorumlu olmayacağı hakkındaki meşruhat (açıklama) geçersizdir.** Davacı yolcuyu bağlamaz. (TD. 03.04.1970, 1396-1580)⁹

Biletin arkasına konulan kayıtlar yolcunun haklarını kısıtlamaz.

TTK'nun taşıma akdinin genel hükümleri kısmında yer almış olan 766.maddesi hükmüne göre, kanunun taşıyıcıya yüklediği sorumluluğun önceden hafifletilmesi ve kaldırılması sonucunu doğuran bütün kayıt ve şartların hükümsüz bulunmasına ve bu hükmün emredici nitelik taşıması nedeniyle, bu hükme aykırı olarak **biletin arka kısmına konan ve yolcuları bağlamayan kayda dayanılarak** davanın reddine karar verilmesi doğru değildir. (11.HD. 13.04.1976, 2002-2001)

Taşıyıcının sorumluluğunun kaldırılması veya hafifletilmesi niteliğindeki belgelere ve tarifelere konulmuş olan bütün kayıt ve şartlar geçersizdir.

Her ne kadar davacının ibraz ettiği bagaj fişinin arkasında "kargo muamelesi yaptırılıp ücretini ödemedikleri yolcudan fiş karşılığı teslim alınan eşyanın kaybolmasından şirketin 100 lira ile sorumlu olduğu" kaydı mevcut ise de, bu kayıt davacının rızasıyla katıldığı bir sözleşme şartı olarak kabul edilemeyeceği gibi, **TTK'nun 766.maddesi gereğince, kanunun taşıyıcıya yüklediği sorumluluğun önceden hafifletilmesi ve kaldırılması sonucunu doğuran bütün kayıt ve şartlar hükümsüzdür. Bu şartlar ve kayıtların tarifelere veya bunlara benzer diğer belgelere konulmuş olması halinde de hüküm aynıdır.** Bu durumda 804.madde aracılığıyla 766'ncı madde hükmü göz önünde tutularak 785.madde gereğince tazminatın tayin tespit olunması gerekir. Aksine sözleşme ile yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması yasaya aykırıdır. (TD.04.07.1972, 2328-3349)

Bilet satan şirketin sorumlu olmayacağına ilişkin kayıtlar geçersizdir.

Otobüsle yapılan yolculuk sırasında teslim edilen valizin kaybolması halinde, yolcunun sosyal statüsüne, yaptığı yolculuğun niteliğine ve durumun gereklerine göre taşıyabileceği eşyanın ve değerinin bilirkişi aracılığıyla tespit ettirilerek zararın tazminine karar verilmesi gerekirken, **yolcu taşıma biletinde yazılı taşıyıcının sorumluluğunu sınırlayan şarta geçerlik tanınması kanuna aykırıdır.** (11.HD.09.10.2003, 2649-9079) (Legal Hukuk Dergisi,2003 /11-2843)

Bilet satan şirketin sorumluluğunu kaldıran kayıtlar geçersizdir.

Davalı F.Turizm Ticaret A.Ş. vekili, aracın davalı şirkete ait olmadığını, sadece kazaya karışan otobüsün biletlerini sattığını, **biletlerde de davalı şirketin sorumlu olmayacağına ilişkin kayıt bulunduğunu ileri sürerek** davanın reddini savunmuş; mahkemece maddi ve manevi tazminatın davalı şirketten tahsiline karar verilmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere ve mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davalı şirket vekilinin tüm temyiz itirazlarının reddi ile kararın onanması gerekmiştir. (11.HD.27.12.1999, 8877-10872)¹⁰

⁹ Bu karar ve bundan sonrakilerle birlikte üç karar A.Zeyneloğlu, Taşıma Hukuku,1993,sf.148-149' dan alınmıştır.

¹⁰ Bakırköy 9.As.Huk.Mah. 1997/165-1999/292 sayılı dosyasından alınmıştır.

TTK.766. maddesine göre, taşıyıcının sorumluluğunun önceden hafifletilmesi ya da kaldırılmasına ilişkin bütün kayıt ve koşullar geçersizdir.

Davalı vekili, müvekkilinin sadece vasıta bulmak için aracılık ettiğini ve komisyoncu olduğunu, sevk kâğıdında sorumluluğun araba sahibi ve şoförüne ait olduğunu yazılı bulunduğunu savunmuş; bu savunma doğrultusunda, mahkemece, davanın reddine karar verilmiştir. Hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir.

Taşıyıcı, eşyanın kendisine teslim edildiği tarihten gönderilene teslim edileceği tarihe kadar geçen süre içinde uğradığı zarar ve hasardan sorumludur. **Davalı malı teslim alan ilk taşıyıcı olduğuna göre, TTK. 766 maddesinde öngörüldüğü üzere taşımaya ilişkin sorumluluğunu sınırlandıramaz.** Diğer bir deyişle, **taşıyıcının sorumluluğunun önceden hafifletilmesi ya da kaldırılmasına ilişkin bütün kayıt ve koşullar geçersizdir.** Açıklanan bu duruma göre, davalının ilk taşıyıcı olduğu ve sorumluluğunu sınırlandırmaması mümkün bulunmamasına göre, mahkemece bu esaslar göz önünde tutularak sonucu çevresinde bir karar verilmesi gerekirken, yazılı olduğu şekilde davalı hakkındaki davanın reddine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir. (11.HD.09.03.1988, E.1987/6672 K.1988/1462) (Yasa H.D.1988/7-1028, no:523)

Taşıyıcının yolcuya verdiği bilette, eşyadan sorumluluğu sınırlayan kayıtlar TTK. 766.maddesine aykırı ve geçersizdir.

Otobüs yolcusunun bavullarının varma mahallinde, terminalde kaldığı sırada ziyaa uğratılması taşıyıcının sorumluluğu içindedir. Taşıyıcının yolcuya verdiği bilette bu gibi zayıatta 200 liralık bir tazminat limiti tayin edilmiş olması, bakiye zararlar için sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. O halde, TTK. 804 maddede belirtildiği gibi 785 ve 786 ncı madde hükümleri dairesinde davacının uğradığı gerçek zararın tahkikat ve tespiti ile ona göre bir karar verilmesi gerekirken 766 ncı maddeye göre hükümsüz olan **bilette yazılı limit dairesinde karar verilmesi kanuna aykırı** ve davacının bozma isteği yerinde görüldüğünden, hükmün açıklanan sebeplerle davacı yararına bozulmasına karar verilmiştir. (HGK. 24.02.1973, E.1969/489 K.110) (İKİD.1973/5-1992)

Biletlerde eşya zararından sorumluluğu sınırlayan kayıtlar geçersizdir.

Davalı taşıyıcının yolculara verdiği biletlerdeki matbu şartlarda parça başına (50) TL. ödeneceğine ilişkin kayıt, TTK'nun 766 ncı maddesinin açıklığı karşısında geçersizdir. (11.HD.26.02.1973, 804-707)¹¹

Biletin arkasında sorumluluğu azaltan kayıt TTK 766 maddeye göre hükümsüzdür.

Davacının, davalı şirketten aldığı biletin arkasındaki kayıt taşıyıcının sorumluluğunu azaltan bir kayıt olması itibarıyla, TTK'nun 766.maddesi uyarınca hükümsüzdür. Bu nedenle, mahkemenin TTK'nun 785 ve 786 ncı maddelerini gözönünde tutarak kayıp olduğu bildirilen eşya değerini bilirkişi aracılığıyla tespit edip sonucuna göre bir karar vermesi gerekir. (11.HD.26.01.1981, 271-244)

Gezi düzenleyen şirket, aynı zamanda "taşıyıcı" konumunda bulunmasına göre, sözleşmelerde sorumluluğun kaldırılmasına veya daraltılmasına ilişkin hükümler geçersizdir.

Taşıma sözleşmesi yapılabilmesi için araç maliki olmak zorunlu değildir. Taşıma sözleşmelerinde sorumluluğun kaldırılması veya hafifletilmesine ilişkin kayıt ve şartlar geçersizdir.

Davacı, davalı şirket tarafından düzenlenen geziye katıldığını, gezi sırasında otobüsün devrildiğini ve kendisinin yaralanarak sakat kaldığını bildirerek, gerek geziyi düzenleyen şirketi ve gerekse otobüs sahibini ve araç şoförünü dava ederek maddi ve manevi

¹¹ Bu karar ve bundan sonrakilerle birlikte beş karar Gönen Eriş'in Kara Taşıma Hukuku,1996, sayfa: 182-186'dan alınmıştır.

tazminat istemiş; mahkemece istek gibi karar verilmiş, hüküm onanmış; davalılar karar düzeltme isteminde bulunmuşlardır. Dosyadaki yazılara, mahkeme kararında belirtilip Yargıtay onama kararında benimsenen gerektirici nedenlere, **davalı şirketin belli süreli bir gezi düzenleyerek taşıma, otelde kalma, yeme-içme ve benzeri hizmetleri belli bir ücret karşılığı sağlamış olmasına, işbu gezinin taşıma bölümü bakımından davalı şirketin aynı zamanda “taşıyıcı” sayılması gerekmesine ve aracın taşıyıcıya ait olması zorunluluğu bulunmamasına, taşıma sözleşmelerinde sorumluluğun kaldırılması veya hafifletilmesine ilişkin kayıt ve şartların geçersiz olmasına** (TTK.766) ve tazminatı ödedikten sonra araç sahibi ve şoförüne rücu edebileceğine göre, davalı şirketin karar düzeltme isteminin reddi gerekmiştir. (11.HD. 05.07.1985, 4348-4244)

TTK'nun 766.maddesi buyurucu bir kural olup, aksine sözleşme yapılamaz.

Dava, yolcunun, içinde 500.000 TL. değerinde giyim eşyası olduğu bildirilen valizinin bagaja yerleştirildikten sonra, yolda patlayan lâstiğin onarılması sırasında, kaybedilmiş olması nedeniyle açılmış bir tazminat davasıdır. Biletteki kayda göre davanın (6.000) TL. olarak kabulüne ilişkin karar, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Davacının, davalı taşıyıcıya bir valiz içerisinde eşya teslim ettiği dosya içeriğinden anlaşılmakta, esasen bu husus mahkemece de kabul edilmektedir. Bu durumda, tanık anlatımları ile değer tespiti konusunda yapılan bilirkişi incelemesi esas alınarak ona göre hüküm kurulması gerekirken, mahkemece, TTK'nun 766 ncı maddesinin emredici hükmü dikkate alınmaksızın, yolcu bileti arkasında sorumluluğun sınırlandırılmasına ilişkin geçersiz kayda itibar edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir. (11.HD. 02.12.1987, 4353-6749)

Taşıma sözleşmelerinde sınırlı sorumluluğa karar verilemez.

Davacı yolcu olduğunu ve bagajını davalıya teslim ettiğini ve davalının bu bagajı kaybetmesi veya teslim etmemesi sebebiyle zararının doğduğunu ileri sürerek, bu zarar karşılığı oluşan tazminatın davalıdan tahsilini istemiştir. Mahkemece, davalının sınırlı sorumluluğuna karar verilmiş ise de, TTK'nun 766/1.maddesi uyarınca, taşıma sözleşmelerinde sınırlı sorumluluğa karar verilemez. Gerçek zarara karar vermek gerekir. Davacının iddia, sosyal durumu, olayın cereyan tarzı ve Almanya'dan gelen işçi olması dikkate alınarak ve gerektiğinde, zararın bilirkişi aracılığıyla saptanmak suretiyle sonucu çerçevesinde karar vermek gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş ve hükmün bozulması gerekmiştir. (11.HD. 25.09.1995, 6161-6754)

Yayınlandığı yer: Legal Hukuk Dergisi, 2008/Ekim, sayı:70, sayfa:3369-3378